VASTINE
Erityisasiantuntija Sanna Montin
17.5.2022

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Kuuleminen hallintovaliokunnassa 13.5.2022

Vastine annetuista asiantuntijalausunnoista - Hallituksen esitys (HE 49/2022 vp) eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain ja henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Annetut lausunnot

Hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä vastinetta valiokunnalle annetuista asiantuntijalausunnoista. Lausuntoja ovat antaneet seuraavat tahot: oikeusministeriö, Maahanmuuttovirasto, Poliisihallitus, Pakolaisneuvonta ry, Suomen Asianajajaliitto ja professori Olli Mäenpää.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriö on lausunnossaan korostanut, että koska turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsenen on noudatettava Suomessa tehtäviään suorittaessaan ja toimivaltaansa käyttäessään Suomen lakia, tukiryhmän jäsen on perehdytettävä asianmukaisesti myös näiltä osin. Esityksen perusteluissa on tehty selkoa siitä, että asetus edellyttää tiettyä vähimmäiskoulutusta sekä tarvittavaa lisäkoulutusta. Oikeusministeriö ei lausunnossaan esitä ehdotettuun säännökseen muutoksia.

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto on lausunnossaan pitänyt tärkeänä sitä, että kansallinen lainsäädäntö mahdollistaa EU:n turvapaikkaviraston asiantuntijatuen hyödyntämisen osana Suomen turvapaikkaprosessia tilanteissa, joissa tukeutumisen ulkopuoliseen apuun arvioidaan tarpeelliseksi turvapaikkahakemusten tehokkaan käsittelyn mahdollistamiseksi. Turvapaikkaviraston asiantuntijat ovat valmiiksi koulutettuja turvapaikka-alan asiantuntijoita ja uusi turvapaikkavirastoasetus mahdollistaa asiantuntijoiden saamisen paikan päälle turvapaikka-asiantuntijoiden reservipoolista nopealla aikataululla. Maahanmuuttovirasto näkee turvapaikka-asioiden tukiryhmien käytössä tiettyjä käytännön haasteita mm. siinä, että ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmän (UMA) sisältämät tiedot ovat järjestelmässä pääosin suomeksi. Tiettyjä tukiryhmille mahdollisesti annettavia tehtäviä voitaisiin kuitenkin Maahanmuuttoviraston arvion mukaan toteuttaa myös ilman UMA-järjestelmään pääsyä.

Poliisihallitus

Poliisihallitus on korostanut lausunnossaan, että turvapaikkaviraston tulisi varmistua turvapaikka-asioiden tukiryhmien todellisen osaamisen tasosta, jotta ryhmien toiminnasta olisi todellista ja konkreettista hyötyä Suomessa. Turvapaikkavirastolta saatava apu voisi mahdollistaa poliisin omien resurssien paremman kohdentamisen laajamittaisen maahantulon tilanteessa sen ydintehtävien hoitamiseen eli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171 | kirjaamo@intermin.fi | www.intermin.fi

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

ja rikosten ennalta ehkäisyyn sekä esitutkinnan suorittamiseen. Poliisihallitus on myös lausunnossaan alustavasti listannut tehtäviä, joita tukiryhmät voisivat poliisin apuna tehdä.

Professori Olli Mäenpää

Professori Mäenpää on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota siihen, että tukiryhmien toimivaltuuksia arvioitaessa on aiheellista ottaa huomioon, että tukiryhmien jäsenien olisi tehtävissään noudatettava Suomen lakia, kuten hallinnon yleislakeja kuten hallintolakia, julkisuuslakia sekä EU:n tietosuoja-asetusta ja sitä täydentävää tietosuojalakia. Muutoksenhaku määräytyisi hallintoprosessilain mukaan ja tukiryhmien jäsenet olisivat tehtävissään rikosoikeudellisessa virkavastuussa. Mäenpää pitää sääntelyä tältä osin kuitenkin riittävänä. Myös henkilötietojen luovuttamisesta turvapaikkavirastolle ja tukiryhmille ehdotettua Mäenpää pitää riittävänä ja tietosuoja-asetuksen vaatimukset täyttävänä.

SM:n arvio edellä mainituista lausunnoista

Oikeusministeriö toteaa lausunnossaan, että sen esittämät huomiot on asianmukaisesti otettu huomioon esityksen jatkovalmistelussa. Lausunto ei aiheuta muutoksia lakiehdotukseen. Turvapaikkavirastoasetuksen mukaan toimintasuunnitelmassa määritellään tukiryhmien lähettämisen ehdot ja järjestelyihin liittyvät seikat, kuten tukiryhmille annettava ohjeistus sovellettavasta kansallisesta lainsäädännöstä.

Maahanmuuttoviraston, Poliisihallituksen ja professori Mäenpään lausunnot eivät anna aihetta lisäyksiin tai muutoksiin.

Pakolaisneuvonta ry

Pakolaisneuvonta on korostanut lausunnossaan kaikkien turvapaikkamenettelyyn osallistuvien tahojen, myös turvapaikka-asioiden tukiryhmien jäsenten riittävää asiantuntemusta ja koulutusta turvapaikka-asioista ja –menettelystä, mukaan lukien pakolaisoikeuden keskeisistä periaatteista sekä haavoittuvan aseman ja siihen liittyvien erityistarpeiden tunnistamisesta. Pakolaisneuvonta vastustaa esityksessä ehdotettua siltä osin, että tukiryhmän jäsenet voisivat suorittaa itsenäisesti turvapaikkatutkintaa ja myös turvapaikkapuhutteluja. Turvapaikkapuhuttelu on tärkein osa koko turvapaikkamenettelyä ja siinä erityisosaamisen merkitys korostuu. Pakolaisneuvonta korostaa erityisesti tukiryhmien jäsenten kielitaitoa ja toteaa, että esityksessä sivuutetaan se olennainen seikka, että puhuttelussa selvitetyt seikat tulee olla kirjattu puhuttelupöytäkirjaan kielellä ja muodossa, joka on päätöksentekijän, avustajan ja myös esimerkiksi mahdollisessa valitusvaiheessa tuomioistuimen täysin ymmärrettävissä. Pakolaisneuvonta katsoo, että esitykseen tulee vähintään selkeästi kirjata, että turva-paikkatutkinta ja turvapaikkapuhuttelu voidaan pitää ja puhuttelupöytäkirja laatia vain suomen tai ruotsin kielellä tai hakijan suostumuksella englanniksi.

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Suomen Asianajajaliitto

Suomen Asianajajaliitto korostaa sitä, että ulkomaalaisten oikeusturvasta huolehditaan myös laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Erityisesti mahdollisuudesta saada asiantuntevaa pakolaisjuridiikkaan erikoistunutta oikeusapua menettelyn eri vaiheissa tulee varmistua. Oikeusavun tarve korostuu, jos toimijoina voivat olla turvapaikkaviraston suomen kieltä osaamattomat ulkomaiset virkailijat. Monikertaisen väärinymmärryksen vaara on erityisesti tilanteissa, joissa turvapaikkaviraston tukiryhmään kuuluvat ei-suomenkieliset henkilöt suorittavat turvapaikkapuhuttelua tulkkien välityksellä. Kaksinkertaisessa tulkkauksessa on merkittävä riski väärinymmärrykseen puhuttelutilanteessa. Erityisenä kysymyksenä olisi ratkaistava, millä kielellä turvapaikkapöytäkirja laaditaan. Tässä yhteydessä on huomioitava, täyttääkö tukiryhmän jäsenen suorittama turvapaikkapuhuttelu Suomen perustuslain 17 §:n ja kielilain vaatimukset siitä, mitä kieliä viranomaistoiminnassa voidaan käyttää. Tätä ei hallituksen esityksessä arvioida millään tavoin. Asianajaliiton mukaan esityksen osalta jää myös epäselväksi, voivatko turvapaikka-asioiden tukiryhmän jäsenet suorittaa turvapaikkapuhutteluita lainkaan.

SM:n arvio Pakolaisneuvonta ry:n ja Suomen Asianajajaliiton lausunnoista

Ulkomaalaislain 203 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta tai kääntämisestä, jos ulkomaalainen ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi turvapaikkamenettelyssä käsiteltävässä asiassa. Kielilain lähtökohtana on turvata jokaiselle oikeus käyttää joko suomen tai ruotsin kieltä. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan lailla turvataan perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Saman pykälän 2 momentin mukaan tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Turvapaikka-asioissa suurin osa hakijoista ei osaa suomea tai ruotsia. Näin ollen viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta tai kääntämisestä ulkomaalaislain mukaisesti. Ulkomaalaislain perustelujen (HE 28/2003 vp, s. 239) mukaan viranomaisen harkintaan jäisi, miten tulkitsemis- tai kääntämisvelvoite toteutetaan, lähtökohtana ei siten olisi ehdoton kääntämisvelvoite tai velvoite käyttää tulkkia. Tulkitsemisen voisi suorittaa muukin kuin tulkin tutkinnon tai vastaavat kelpoisuusvaatimukset muutoin täyttävä henkilö. Harkinnassa tulisi ottaa huomioon ennen kaikkea se, miten asian käsittelyssä turvataan perustuslain 21 §:n mukaisesti asianmukainen käsittely. Myös Maahanmuuttoviraston virkamies voi siis suorittaa puhuttelun englanniksi, jos se voidaan järjestää niin, että hakija saa asiansa asianmukaisesti käsiteltyä.

Turvapaikkapuhuttelu on osa asian selvittämistä. Tärkeintä turvapaikkapuhuttelussa on, että hakija saa esittää turvapaikkaperusteensa ymmärrettävästi ja perusteet saadaan kirjoitettua pöytäkirjaan niin, että Maahanmuuttovirasto pystyy tekemään asiassa hakijan esittämien perusteiden pohjalta oikean päätöksen. Puhuttelun päätyttyä pöytäkirja tulkitaan hakijalle ja hänelle ilmoitetaan mahdollisuudesta tehdä siihen korjauksia ja lisäyksiä. Hakija vahvistaa

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

pöytäkirjan sisällön allekirjoituksellaan. Jos puhuttelu on kirjattu pöytäkirjaan englanniksi, se voidaan tarvittaessa kääntää suomeksi tai ruotsiksi. Hakijan oikeusturvan ja asian asianmukaisen käsittelyn kannalta kääntäminen ei kuitenkaan olisi tarpeen siinä tapauksessa, että hakijalla on ollut mahdollisuus käyttää puhuttelussa omaa äidinkieltään tai kieltä, jota hänen voidaan katsoa osaavan riittävästi. Turvapaikka-asiaan voi liittyä myös muuta selvitystä, esimerkiksi maatietoa, jota ei ole saatavilla suomeksi tai ruotsiksi ja jota Maahanmuuttovirasto ei käännä erikseen suomeksi tai ruotsiksi. SM katsoo, että myös kaiken asiaan liittyvän kirjallisen selvityksen osalta on tärkeintä, että hakijan asian käsittelyssä turvataan perustuslain 21 §:n mukaisesti asianmukainen käsittely. Jos asian käsittelyssä on tarpeen siihen vaikuttavien selvitysten kääntäminen, viranomaisella on ulkomaalaislain 203 §:n 4 momentin mukaan velvollisuus niin tehdä.

Esityksen mukaan päätöksen tekeminen turvapaikka-asiassa on aina Maahanmuuttovirastolla. Näin ollen myös päätös tehdään aina suomen tai ruotsin kielellä.

Esityksellä ei puututa turvapaikanhakijan oikeuteen käyttää turvapaikka-asian käsittelyssä avustajaa eikä oikeuteen saada oikeusapua.